

УДК 37. 378

KEMPIŃSKA Urszula,dr, adiunkt, Wydział Nauk Pedagogicznych,
Kujawska Szkoła Wyższa we Włocławku
e-mail: ulakem@interia.pl**WIEK OJCA A REALIZACJA RÓL RODZICIELSKICH**

У статті розглядається роль батьківства у вихованні дитини. Висвітлюється причини збільшення жіночої автономії, емансипації, а також зниження народжуваності, що є одним з причин змін у традиційній моделі виховання дітей батьком. Як впливає з міжнародних досліджень, сучасний батько все частіше залишається з дитиною з раннього дитинства, навіть коли він бере участь в його народженні. Показано взаємозв'язок між батьком та дитиною та його ролі у сім'ї.

Ключові слова: виховання; дитина; батьківство; традиційна модель виховання дітей.

Wprowadzenie. Według prawa polskiego ojcem jest mężczyzna, który m.in.:

– jest mężem matki dziecka urodzonego w małżeństwie lub przed upływem 300 dni od jego ustania albo unieważnienia;

– dziecko dobrowolnie uznał lub adoptował [1, s. 539].

Od strony biologicznej pojęcie ojca też jest całkowicie zrozumiałe – jest to mężczyzna, który jest dawcą nasienia, potrzebnego do poczęcia dziecka [2, s. 69]. A kim jest mężczyzna w życiu rodzinnym? Na to pytanie nie ma jednoznacznej odpowiedzi.

W kulturze współczesnej istnieją dwa konkurujące ze sobą paradygmaty męskości. Tradycyjny ujmuje ją jako dominację i specjalizację w określonych dziedzinach. Zakłada, że ojciec pracuje zawodowo, a matka zajmuje się domem i dziećmi. Mężczyzna, dzięki temu, że spełnia rolę żywiciela rodziny, nie musi angażować się w opiekę nad dzieckiem i prace domowe – są to obowiązki kobiety. Ojciec jest stanowczym wychowawcą a nie partnerem dzieci.

Nowy paradygmat męskości akcentuje równość oraz partnerstwo mężczyzn i kobiet, uznając te wartości za fundamentalne w tworzeniu nowego ładu społecznego. Dewizą życiową mężczyzny jest współdziałanie. Wychowywanie opiera się na traktowaniu dziecka jako partnera, któremu należy tłumaczyć, dlaczego powinno postępować w określony sposób. Postawa ojca polega na pomaganiu [3].

Wzrost autonomii kobiet, emancypacja, zmniejszenie rozrodczości spowodowały odchodzenie od tradycyjnego postrzegania mężczyzn [4]. Coraz częściej podkreśla się znaczenie

roli ojców w rozwoju społecznym, intelektualnym i psychicznym dzieci. Badacze z Europy Zachodniej i Ameryki Płn. zwracają jednak uwagę, że wiek, w którym mężczyzna został ojcem w istotny sposób oddziałuje na opiekę, wychowanie, a także zdrowie dziecka. Częściej karmią, przewijają swoje dzieci, chodzą do przychodni ojcowie młodszy wiekiem [5], a im starszy ojciec tym większe ryzyko przekazania potomstwu genetycznych mutacji. Jak donosi magazyn „Nature” ilość mutacji rośnie wykładniczo wraz z liczbą lat mężczyzny; 36-latek przekazywał dwa razy więcej mutacji niż 20-latek [6]. Dane statystyczne ukazują, że w krajach rozwiniętych mężczyźni zostają ojcami w coraz późniejszym wieku [7; 8].

Uwagi metodologiczne. Badania do pilotażowego projektu: *Wiek mężczyzn a realizacja ról małżeńsko-rodzicielskich* zrealizowano w 2015 r. Dla potrzeb badań została wykorzystana procedura diagnostyczna, skonstruowana w oparciu o wielostronną eksplorację literatury przedmiotu i badań z omawianego obszaru. Zebrany materiał empiryczny drogą wywiadu (częściowo skategoryzowanego, jawnego i indywidualnego) miał na celu ukazanie *w jaki sposób wiek zostania ojcem determinuje realizację ról rodzicielskich przez mężczyzn?* Każdy wywiad był przeprowadzony w domu respondenta po uprzednim ustaleniu dogodnego terminu.

Podjmując badania starano się udzielić odpowiedzi na pytania, które określały następujące problemy badawcze:

- w jakim wieku i z jakich przyczyn badani zawarli związek małżeński?
- w jaki sposób respondenci wypełniali role rodzicielskie?
- czy istnieje różnica w realizacji postaw rodzicielskich ze względu na wiek badanych ojców?

Badania zostały pomyślane jako wstęp do dalszych, szerszych analiz. Ze względu na ograniczony dobór próby nie mogą być uogólnione na całą populację.

Charakterystyka badanych. Badaniami objęto 70 żonatych mężczyzn, mieszkańców byłego województwa wrocławskiego, posiadających przynajmniej jedno dziecko w wieku co najmniej 10 lat. Respondenci w chwili badania mieli od 28 do 49 lat. Istotną zmienną niezależną w badaniach był wiek zostania po raz pierwszy ojcem. Badanych podzielono na dwie 35-osobowe grupy: pierwszą stanowili mężczyźni, którzy zostali ojcami mając 18–20 lat; drugą badani, którym pierwsze dziecko urodziło się w wieku powyżej 30 lat.

W I grupie 4 badanych posiada wykształcenie podstawowe, 15 zawodowe, 12 średnie, 4 wyższe (w tym 2 licencjackie); 17 ojców pracuje, 12 jest bezrobotnych (w tym 4 bez prawa do zasiłku), 6 posiada rentę; 10 mieszka we Wrocławku, 10 w pobliskich miastach powiatowych, 15 na wsi; 6 posiada jedno, 16 dwoje, a 13 troje lub więcej dzieci.

W II grupie 2 posiada wykształcenie podstawowe, 5 zawodowe, 10 średnie, 18 wyższe (w tym 5 licencjackie); 33 pracuje, 2 jest na rencie; 22 mieszka we Wrocławku, 8 w pobliskich miastach, 5 na wsi; 22 posiada jedno, 8 dwoje, a 5 troje dzieci.

Wnioski z badań

Wiek i motywy zawarcia związku małżeńskiego. Nie ma badań jednoznacznie określających, jaki wiek jest najlepszy do podjęcia roli współmałżonka i rodzica. Wielu badaczy jednak podkreśla [9], że w związkach małżeńskich zawartych poniżej 20 roku życia występuje zbyt wiele czynników niekorzystnych dla jego trwałości, m.in. brak dojrzałości psychicznej i społecznej.

W I grupie 16 mężczyzn wzięło ślub mając 18 lat, 10–19 lat, a 9–20 lat. Wszyscy respondenci z tej grupy zawarli związek z powodu ciąży partnerki, ale tylko 5 zadeklarowało, że nie był to motyw dominujący. 2 wskazało na miłość (ciąża tylko przyspieszyła decyzję o ślubie – byli to mężczyźni 20-letni, studenci), 3 podało powód pragmatyczny – polepszenie sytuacji finansowo-mieszkaniowej (respondenci mieli wtedy 18, 19 lat, byli mieszkańcami wsi, pochodzili z rodzin rozbitych, nie pracowali i nie uczyli się). Większość badanych była w dniu ślubu niedojrzała psychicznie i społecznie do założenia rodziny: aż 30 badanych negatywnie zareagowało na wiadomość o ciąży partnerki; tylko 15 pracowało (13 z wykształceniem zawodowym i 2 ze średnim), 8 studiowało (pobierali stypendium socjalne), 12 było na zasiłku dla bezrobotnych. Po ślubie w samodzielnym mieszkaniu zamieszkały tylko 2 pary, 33 mężczyzn przeprowadziło się do teściów.

W II grupie 12 mężczyzn zawarło związek małżeński będąc w przedziale wiekowym 21–25 lat, 12 — 26–30 lat, a 11 — 31–35 lat. 20 badanych wskazało na uczucie jako główny powód

zawarcia związku małżeńskiego (w przypadku tych respondentów dziecko urodziło się co najmniej 3 lata po ślubie), 12 na ciążę lub urodzenie się dziecka, 2 na poprawę warunków finansowych (mężczyźni z wykształceniem podstawowym, mieszkańcy wsi, renciści). Tylko 6 badanych negatywnie zareagowało na wiadomość o ciąży. 33 badanych w dniu ślubu pracowało, 2 było na rencie; 26 posiadało samodzielne mieszkanie, 8 mieszkało u teściów, 1 wraz z żoną ze swoimi rodzicami.

Realizacja ról rodzicielskich. W I grupie tylko 10 ojców twierdziło, że poświęcało i poświęca swojemu dziecku dużo czasu wolnego. Przejawia się to częstymi i pogłębionymi rozmowami z dzieckiem, wspólnymi

zabawami i uprawianiem sportu. Pozostali twierdzili, że nie spędzali/nie spędzają z dzieckiem/dziećmi czasu wolnego z powodu studiów, czyli przebywania w innym mieście i pracy zawodowej. Jednak najczęściej podawanymi powodami było niezadowolenie z faktu zostania ojcem (20) i wspólne mieszkanie z teściami (28), co ilustrują wypowiedzi badanych: *Jak wracam do domu z pracy to jestem zbyt zmęczony, żeby pobawić się z dziećmi, a w weekendy to jeszcze nie zdążę wstać, a już teściowa je nakarmiła, a teść pobiegł na spacer – mężczyzna pracujący 75 km od domu; póki mieszkamy u teściów zajmowanie się dzieckiem jest niemożliwe, przecież teściowa wie wszystko najlepiej, ja podobno nawet dobrze bajki nie potrafiłem przeczytać, nie mówiąc już o kąpielach, czy przygotowaniu posiłków; 18 lat to nie jest wiek na bycie ojcem, na pieluchy, smoczki i takie tam; mam żal do żony, że zaszła w ciążę, zupełnie nie wiem jak to się stało, przez jej ciążę musiałem przerwać studia.* Żaden badany nie zadeklarował, że chodził z dzieckiem do lekarza, na wywiadówki, czytał książki, czy kupował ubrania – to domena kobiet. W ponad 40% badanych rodzin zauważyć można pomoc (wyręczanie) dziadków w wykonywaniu niektórych czynności, szczególnie w przygotowywaniu posiłków, spacerach, wspólnych zabawach. Wszyscy badani deklarowali jednak, że dzieci mogą zawsze liczyć na każdą pomoc z ich strony. Jednak aż 30 stwierdziło, że najczęściej dzieci przychodzą do nich po pomoc ... finansową.

W II grupie tylko 4 ojców (1 posiadający wykształcenie podstawowe, 1 zawodowe i 2 wyższe) stwierdziło, że nie poświęcali i nie poświęcają czasu wolnego swoim dzieciom z powodu pracy zawodowej poza miejscem zamieszkania (3) i choroby (1); 17 zadeklarowało, że spędzają z dzieckiem dużo czasu wolnego; 14, że nie tyle, ile by chcieli (głównym powodem ich zdaniem jest płeć dziecka – dziewczynki wolą spędzać czas z matkami, oraz praca zawodowa). Wszyscy badani zadeklarowali, że nigdy nie byli na wywiadówce u dziecka ani samodzielnie nie kupili mu ubrania. Widać jednak wyraźnie wkład tych mężczyzn w opiekę i wychowanie dzieci. 31 respondentów chodzi/chodziło z dzieckiem na spacer, 25 do lekarza, 10 przygotowywało posiłki, 20 czytało książki (w tym 10 tylko synom), 5 pomaga w odrabianiu lekcji (nauki ścisłe), 30 uprawia wspólnie sport. 15 ojców deklaruje, że ich dzieci zgłaszają się do nich po pomoc w każdej sprawie; 6, że synowie przychodzą, jak mają kłopoty w szkole; 10 twierdzi, że najczęściej pomagają dzieciom finansowo; 4, że od pomocy jest żona.

Postawy rodzicielskie. Dla prawidłowego rozwoju dziecka potrzebne są m.in. miłość, akceptacja i zainteresowanie obojga rodziców oraz przejawiane właściwych postaw rodzicielskich w stosunku do niego. Czynniki oddziałującymi na przejawianie określonych postaw rodzicielskich mogą być: wzory wyniesione z domu rodzinnego, stosunek do narodzin dziecka (oczekiwane lub nie), brak satysfakcji z własnego życia, niedojrzałość emocjonalno-psychiczna, egoizm, nałogi [10].

W I grupie 11 badanych ocenia, że wobec dziecka przejawia postawę właściwą, 10 nadmiernie wymagającą, 8 unikającą, 6 odtrącającą. Mężczyźni, którzy przejawiali postawy odtrącającą i unikającą, nie byli zadowoleni z faktu zostania ojcem (14), byli bezrobotni (9), nadużywali alkoholu (7), a także obwiniali dziecko i żonę za przerwana edukację (4), 6 także nie zaakceptowało płci dziecka lub jego dysfunkcji. Większość z nich posiadała wykształcenie podstawowe lub zawodowe (11). Natomiast badani, przejawiający postawę nadmiernie wymagającą to ojcowie w większości z wykształceniem co najmniej średnim (8), zawarli związek małżeński w wieku 20 lat (8), mieszkający już w samodzielnym mieszkaniu (7). Badani ci z różnych przyczyn (choroba, rozwód rodziców, bezrobocie w rodzinie) musieli zrezygnować z realizacji swoich pasji i chęć, żeby dziecko spełniło ich marzenia.

W II grupie 12 ojców twierdzi, że przejawia postawę właściwą, 10 nadmiernie chroniącą, 4 nadmiernie wymagającą, 3 unikającą. 6 nie odpowiedziało na pytanie. Mężczyźni przejawiający

postawę nadmiernie chroniącą zostali ojcami mając 34–39 lat, posiadają tylko jedno dziecko. W większości przypadków ich żony miały problem z zajściem, albo z donoszeniem ciąży. Badani o postawie nadmiernie wymagającej posiadają wykształcenie średnie, a ich żony wyższe, natomiast ci, którzy zadeklarowali postawę unikającą to osoby z wykształceniem podstawowym (2) i zawodowym, renciści (2), którzy albo nie akceptują płci, albo choroby dziecka.

Szczególnym rodzajem wzmocnienia rodzicielskich zabiegów wychowawczych są kary i nagrody. Nie ma gotowej recepty odpowiadającej na pytania: kiedy, w jaki sposób i za co nagradzać i karać potomstwo. Każde dziecko jest niepowtarzalne i w związku z tym wymaga indywidualnego traktowania.

Ojcowie z I grupy najczęściej karali dziecko poprzez cofnięcie kieszonkowego (17), lub klapsy (10), 8 nie stosuje kar. Natomiast nagradzali poprzez dawanie pieniędzy (20) lub kupowanie drogich prezentów (7), 8 nie stosuje żadnych nagród. Do stosowania kar cielesnych przyznają się ojcowie przejawiający postawę odtrącającą (6) i nadmiernie wymagającą (4), nadużywający alkoholu (7) oraz mieszkańcy wsi (8). Cofnięcie kieszonkowego to domena mężczyzn z wyższym i średnim wykształceniem (13), mieszkańców miast (10) i przejawiających postawy właściwe. Natomiast nie karzą i nie nagradzają ojcowie o postawie unikającej.

Ojcowie z II grupy karali dzieci poprzez zakazy (15), cofnięcie kieszonkowego (10), klapsy (4), 6 nie karało. 16 dawało w nagrodę pieniądze, 12 prezenty, 3 chwaliło, 4 nie nagradzało.

Zakaz gier komputerowych stosowali najczęściej mężczyźni z wykształceniem wyższym (12), mieszkańcy miast (10), o postawie właściwej (10) i co ciekawe pracujący poza miejscem zamieszkania (9). Cofnięcie kieszonkowego charakterystyczne było dla mieszkańców wsi i okolicznych miast (8) oraz dla ojców o postawie unikającej (3) i właściwej. Do stosowania kar cielesnych przyznali się mężczyźni, którzy nie odpowiedzieli na pytanie dotyczące postaw, mieszkańcy wsi, z wykształceniem podstawowym. Nie karzą ojcowie o postawie chroniącej (6). Nie nagradzają badani o postawie unikającej (3) i wymagającej (1); pochwałę stosowali tylko ojcowie wymagający.

Podsumowując można stwierdzić, że mężczyźni, którzy zostali pierwszy raz ojcami w wieku 18–20 lat:

rzadziej niż starsi wiekiem ojcowie:

- przygotowywali posiłki dziecku,
- spędzali z nim wolny czas,
- brali udział w procesie wychowania;

częściej:

- nie akceptowali swojego ojcostwa,
- byli w dniu ślubu niedojrzali psychicznie i społecznie,
- przejawiali wobec dziecka postawę nadmiernie wymagającą lub unikającą,
- karali stosując klapsy i cofnięcie kieszonkowego.

Łatwo jest zostać ojcem, trudniej jest nim być. Brak oparcia ze strony ojca, złe relacje z nim mogą uniemożliwić dziecku zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa. Wiele szkód wyrządza dzieciom sytuacja, gdy życie ojca jest podporządkowane awansowi ekonomicznemu rodziny. Powinniśmy pamiętać, że dzieci bardziej potrzebują miłości, opieki i wsparcia niż nowoczesnych sprzętów. Ale nauka ojcostwa, to proces długi, czasami wielopokoleniowy.

References

1. *Encyklopedia popularna* (1982). PWN, Warszawa. (in Pol.).
2. Ryś, M. (1998). *O miłości, małżeństwie i rodzinie*. Wydawnictwo Adam, Warszawa.
3. Arcimowicz, K. (2010). *Obraz mężczyzny w polskich przekazach medialnych na przełomie stuleci* [w:] M. Dąbrowska, A. Radomski (red.), *Męskość jako kategoria kulturowa. Praktyki męskości*. Wiedza i Edukacja, Lublin. (in Pol.).
4. Montreuil, S. (2011). *L'incidence du travail des parents sur la réussite éducative et la bien-être des enfants*. Université Laval, Québec.
5. Ouellet, F., Forget, G. (2003). *Pères en mouvement. Pratiques en changement une formation pour favoriser le transfert des connaissances*. *Revue d'intervention sociale et communautaire*, 9, 2, 222–240. (in Fra.).
6. Kong, A. i współ. (2012). *Rate of de novo mutations and the importance of father's age to disease risk*. *Nature*, 488, 471–475.

7. *Mouvement de la population. Indicateurs âge du père à la naissance de l'enfant* (2015). Retrieved from <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/fr/index/themen/01/06/blank/key/02/10.html>.
8. GUS (2014). Retrieved from www.stat.gov.pl.
9. Kempieńska, U. (2012). *Malżeństwa młodocianych. Cięża, ślub i co dalej?* Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń. (in Pol.).
10. Ziemska, M. (2009). *Postawy rodzicielskie*. Wiedza Powszechna, Warszawa. (in Pol.).

KEMPIŃSKA Urszula,

Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Pedagogical Science,
Kujawska High School in Włocławek
e-mail: ulakem@interia.pl

PATERNAL AGE AND THE REALIZATION OF PARENTAL ROLES

Abstract. *Increases of women's autonomy, emancipation as well as reduced fertility are some of causes of changes in the traditional model of a male partner in the care and upbringing of children. As is clear from international research, contemporary father more often stays with the child since early childhood, even when he participate in its birth.*

In contemporary culture, there are two competing paradigms of masculinity. Traditional recognizes it as dominance and specialization in certain fields. It is assumed that the father works professionally, and his mother is a housewife and children. The man, therefore, that plays the role of breadwinner, must not engage in child care and housework - are the duties of women. My father is a teacher and not a firm partner of children.

However, still is father a parent less known to children than mother. The purpose of the present article is to show the relationship between the age of becoming father for the first time and the realization of roles in the family. The aim of research was to try finding answers to questions which resulted from the following study issues:

- at what age and for what reasons the respondents entered into marriage,*
- how the respondents fulfilled their parental roles,*
- whether there is a difference in the implementation of parental attitudes in the light of the age of the tested fathers.*

Key words: *education, child, fatherhood, traditional model of parenting.*

*Одержано редакцією 12.02.2017
Прийнято до публікації 20.02.2017*